

SUAWOUDE, DE HERVORMDE KERK

Ontstaan van het dorp.

In oude stukken wordt het dorp wel aangeduid als "Zuydwold", "Suidwolde" of "Zuidwoude", terwijl het tot voor enkele jaren officieel Suawoude heette. De naam van het dorp geeft de ligging aan ten zuiden van de Trynwâlden. De oorsprong van Suwâld heeft zo'n zevenhonderd meter ten westen van de huidige dorpskern gelegen. Omstreeks het jaar 1000 moeten zich in dat laagveengebied de eerste bewoners hebben gevestigd. De stijging van de waterstand is er de oorzaak van geweest dat deze eerste nederzetting naderhand geleidelijk is verschoven in oostelijke richting naar de smalle en vrij vlakke zandrug waarop het dorp thans nog ligt.

Bouwgeschiedenis.

De eerste kerk van Suwâld, gewijd aan Sint Joris, is verrezen op de plaats waar de oorspronkelijke bewoning zich concentreerde, dus ongeveer zevenhonderd meter ten westen van de tegenwoordige kerk. Er bevindt zich op die plaats nu een boerderij. Het terrein werd vroeger "het oude kerkhof" genoemd. Bij graafwerkzaamheden in de winter van 1915 - 1916 zijn daar de fundamenten blootgelegd van een tufstenen kerkje. Ook werden veel beenderen opgegraven en enkele stenen doodskisten. Wanneer deze kerk is afgebroken en een nieuwe is gebouwd op de huidige plaats is niet bekend. Omdat bij verbouwerkzaamheden aan de tegenwoordige kerk in 1922 onder de kalklagen op de muur van het koor restanten van muurschilderingen zijn aangetroffen, moet aangenomen worden dat de verplaatsing in de voorreformatische tijd heeft plaatsgehad. Bij de bouw van de nieuwe kerk werd gebruik gemaakt van afbraakmateriaal van de oude. De nieuwe kerk kreeg een zadeldaktoeren en een rondgesloten koor. In 1631 - 1632 werd de kerk verrijkt met een viertal gebrandschilderde glazen: een met het wapen van Friesland, een met een vrouwenfiguur, de Gerechtigheid voorstellende, met het onderschrift Justitia, geschonken door het Hof van Friesland, een met een portret "te halver lijve" - volgens overlevering - van Prins Willem I en een met een afbeelding van de oude kerk en toren "zooals dezelve voormaals in de Ienne heeft gestaan op de plaats, welke men nog het oude kerkhof noemt". Er werd veel verbouwd en gerestaureerd aan het kerkgebouw. Met name de toren vroeg gedurig veel onderhoud. In 1810 werd geconstateerd dat de toren bouwvallig was. En op 22 maart 1828, 's morgens om elf uur, drie uren nadat de klok nog was geluid, stortte de oude toren volledig in. Een van de toenmalige kerkvoogden, S.R. Bergsma, noteerde in het rekeningboek: "..... bij deeze onverwagtegebeurtenis daar Eenege Ooggetuigen van geweest zijn, is geen Mensch beschadigt geworden". Aanvankelijk werd er geen nieuwe toren gebouwd. Alleen de schade aan de kerk werd hersteld. In 1835 werd besloten de kerk weer van een toren te voorzien. De nieuwe toren met spits was eind 1835 gereed. In 1862 werd er veel veranderd aan de kerk, waardoor deze niet weinig van haar oorspronkelijke gedaante verloor. De kleine spitsboogvensters werden, op twee na, gewijzigd in grote rondboogvensters. De oorspronkelijke ingang in de zuidmuur werd gedicht. De kerk kreeg een nieuwe ingang in de westgevel. In het interieur werd de ruimte van de voorkerk met de peideuren weggebroken. De preekstoel werd van de zuidmuur naar de ronde sluiting van het koor overgebracht. De Stenen vloer werd opgebroken en vervangen door een houten, met uitzondering van het middenpad, waarin oude grafzerken werden gelegd. In 1884 kreeg de kerk een orgel, waarvoor een zolder werd gemaakt. Tevens werden toen de oude trek balken vervangen door stangen. Voor het houten gewelf kwam een gepleisterd gewelf in de plaats. Ook werd de kerk voorzien van een nieuwe kap. In 1888 werd de toren van 1835 afgebroken om plaats te maken voor de nog bestaande. Het werk werd gegund aan B.J. Gros voor ƒ 2.197,--. Voor dat bedrag moest deze niet alleen de toren bouwen maar ook de muren van de kerk bepleisteren. Het oude muurwerk, grotendeels bestaande uit tufsteen en kloostermoppen, alsook de gedichte oude ingang werden toen aan het oog onttrokken. De laatste grote verbouwing had plaats in 1922. Het kerkje was te klein geworden voor de toen nog bestaande twee-dorpen-gemeente Suwâld-Tytsjerk. (Op 1 april 1947 is aan deze sinds de reformatie bestaande combinatie een einde gekomen). Het rondgesloten koor werd afgebroken. In de plaats daarvan werd een uitbreiding in kruisvorm aangebracht. De vrijgekomen tufsteen werd verkocht ten behoeve van de restauratie van de tufstenen kerk van Oudega (Sm.). Die eeuwenoude steen werd dus toen voor de derde keer in een kerk verwerkt.

Exterieur en interieur – enkele bijzonderheden

Door de vele verbouwingen is van het oorspronkelijke kerkgebouw nauwelijks meer iets over c.q. waarneembaar. De levende gemeenschap die de Hervormde gemeente van Suwâld sedert lang is heeft ervoor gezorgd dat het kerkgebouw steeds naar de eisen des tijds werd aangepast. Het historisch belang van het gebouw stond daarbij niet voorop. Een beschrijving van exterieur en interieur kan beperkt blijven tot

enkele bijzonderheden.

In de oosterlijke buitenmuur van de kerk zijn vier grafzerken gemetseld, die afkomstig zijn uit de kerk. Het betreft twee 17de eeuwse en twee 18de eeuwse zerken van predikantenfamilies die aan de gemeente van Suwàld verbonden zijn geweest. De torenklok werd gegoten in 1617 door Hans Falck van Neurenberg. In de toren hing toen al een oudere, kleinere klok. Deze is bij het instorten van de toren in 1828 gebarsten en nadien verkocht naar Leeuwarden. Het uurwerk dateert van 1890. In het interieur is de eikenhouten preekstoel het meest belangwekkend. Deze is in 1642 door de plaatselijke schoolmeester Cornelis Folkerts gemaakt, waarbij de preekstoel van Ryptsjerk hem als voorbeeld diende. Boven het ruggeschoot zijn de namen vermeld van de predikant Rombertus Fogelsanck en de kerkvoogden Boote Tyerck en Symen Halbes Algera. Het doophek, de banken, de beide marmeren platen aan weerszijden van de preekstoel met daarin gegraveerd de Tien Geboden en ook de glas-in-lood-ramen zullen in 1922 bij de ingrijpende verbouwing en uitbreiding zijn aangebracht. De houten standaard voor het doopbekken is in 1942 geschonken door de vader van de toenmalige predikant ds. J. Arendsen. Opmerkelijk is, dat de namen van de predikanten die sedert de reformatie de gemeente van Suwàld en Tytsjerk en vanaf 1947 de gemeente van Suwàld gediend hebben vermeld staan op respectievelijk de twee zilveren avondmaalbekers en de grote zilveren broodschaal. De oudste beker is in 1693 aangeschaft. Deze werd vervaardigd door de Leeuwarder zilversmid Coenraet Wilhelm Kock.

Het orgel is in 1884 gebouwd door Bakker en Timmenga uit Leeuwarden. Het werd, blijkens een gedenkplaat boven de speeltafel, op 1 oktober 1884 "plechtig ingewijd door Ds. P. Jentink met een toepasselijk woord naar aanleiding van Psalm 105 vers 1a" en bij die gelegenheid bespeeld door J. Posthumus, organist te Wommels. De dispositie is als volgt.

Bourbon	16 vt (disc.)	Fluit	4 vt
Prestant	8 vt	Octaaf 2 vt	
Holpijp	8 vt	Cornet	3 sterk (disc.)
Viola di Gamba	8 vt	Trompet	8 vt (bas en disc.)
Octaaf	4 vt	Tremulant	

Het pedaal is aangehangen.

T.E. van Popta
1991

Literatuur:

-P. Datema, Suawoude (bijgenaamd Kanaàn), Drachten, 1971